

Ріба-Гринишин О. М.

Гурова В. С.

Івано-Франківський національний технічний

університет нафти і газу

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ
ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ (НА МАТЕРІАЛІ ДОКТРИНИ
«УКРАЇНА 2030»)**

Постановка проблеми. Збалансований розвиток – це інтегративна концепція, яка передбачає гармонізацію економічного зростання, соціальної справедливості й екологічної стійкості в довгостроковій перспективі. Він орієнтується на раціональне використання ресурсів, зниження нерівності та збереження природних систем для майбутніх поколінь. У сучасних умовах глобалізації, кліматичних викликів і трансформацій енергетичної та економічної політики збалансований розвиток набуває особливої стратегічної важливості для національного планування. Розробка і впровадження нормативних документів у цій сфері вимагає чіткого, уніфікованого фахового дискурсу, який забезпечує взаєморозуміння між політиками, експертами й міжнародними партнерами. Адекватний переклад термінології галузі збалансованого розвитку гарантує точну передачу ключових концептів, мінімізує ризики інтерпретаційних спотворень і сприяє ефективному міжнародному співробітництву. Невідповідності у термінології зумовлені низкою причин та можуть призводити до помилок у нормативних документах, технічних специфікаціях та наукових комунікаціях. Отже, системний аналіз лексико-семантичних і структурних особливостей перекладу є важливим етапом розвитку відповідної галузі.

Аналіз досліджень. Поняття «збалансований розвиток» походить від античних концептів, а перші згадки про подібну модель управління

домогосподарством траплялися ще у працях старогрецького філософа Аристотеля. Подальшого розвитку стратегія збалансованого розвитку набула у період XVII–XVIII ст., а остаточне формування концепції відбулося наприкінці XX ст.

Науковим дослідженням галузі збалансованого розвитку присвятили свої праці чимало вітчизняних та зарубіжних науковців: Б. Бартнічак, Г. Брундтланд, В. Вернадський, У. Гробер, Г. Марушевський, А. Рачковські, Б. Патон, М. Хвесик. Основоположне визначення поняття «збалансований розвиток» належить Герману Дейлі, що тлумачить його як узгоджений та безконфліктний прогрес на рівні всієї глобальної цивілізації, а також окремих регіональних об'єднань (груп країн, субрегіонів) і кожної національної держави планети, спираючись на науково обґрунтовані, довгострокові плани (Дейлі, 1996:6). Науковець стверджує, що ключовим елементом цього процесу є неухильний, інтенсивний інноваційний розвиток, який слугує платформою для комплексного та позитивного розв'язання низки критичних глобальних викликів: забезпечення екологічної стійкості та збереження природного довкілля; повне викорінення бідності та економічної експлуатації; а також знищення будь-яких проявів дискримінації, спрямованої як проти окремих індивідів, так і проти цілих народів чи демографічних груп, незалежно від того, чи базується ця дискримінація на етнічних, расових чи статевих ознаках. Найбільш оптимальним є холістичний шлях до справедливого світового порядку, де економічне процвітання не суперечить соціальній рівності та екологічній відповідальності (Дейлі, 1996:7).

Проблеми адекватності перекладу термінологічних систем також стосується значна кількість наукових робіт, авторами яких є: М. Бейкер, Л. Білозерська, М. Кабре, В. Карабан, Дж. Кетфорд, Т. Кияк, Ю. Найда, М. Фебріанто та інші. На думку В. Карабана, адекватний переклад тексту, насиченого унікальною термінологією, полягає у виконанні принаймні однієї із двох вимог: або абсолютної термінологічної точності, коли всі

спеціалізовані терміни та їхні поєднання бездоганно перекладені та використані відповідно до контексту, або ж повної фахової прозорості, яка гарантує, що кінцевий матеріал є цілком зрозумілим і не викликає жодних запитань чи зауважень у кваліфікованого спеціаліста у відповідній галузі (Карабан, 2004:10).

Мета роботи – проаналізувати та обґрунтувати вибір перекладацьких стратегій та рекомендацій під час перекладу термінів галузі збалансованого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Перекладацькі трансформації є необхідним інструментом у роботі з термінологією збалансованого розвитку, оскільки вони дозволяють відновити в тексті не лише лексичне значення окремих одиниць мови-оригіналу, а й їхню концептуальну функцію в умовах структурних і культурних міжмовних розбіжностей. Адекватне використання перекладацьких трансформацій забезпечує баланс між формальною точністю і функціональною адекватністю перекладу, що є критично важливим для коректної інтерпретації, імплементації та міжнародної комунікації політик у сфері збалансованого розвитку.

Л. Моліна та А. Албір виокремлюють чотирнадцять базових перекладацьких трансформацій: адаптацію, посилення, запозичення, кальку, компенсацію, опис, дискурсивне створення, загальний еквівалент, узагальнення, лінгвістичне посилення, лінгвістичне стиснення, буквальный переклад, модуляцію, уточнення, скорочення, заміну, перестановку і варіацію (Моліна & Албір, 2004:509-511). Водночас під час перекладу науково-технічної термінології М. Фебріанто радить обмежуватися п'ятьма із них: використовувати адаптацію, загальний еквівалент, перестановку, калькування та запозичення (Фебріанто, 2021:121). Модель перекладацьких трансформацій, запропонована М. Фебріанто, є функціонально доцільною, оскільки вона охоплює ключові стратегії, що використовуються під час відтворення технічної

термінології. Проведений аналіз засвідчив: вищезгадані трансформації використовуються із різною частотою, що пояснюється гібридною природою науково-технічного дискурсу Доктрини «Україна 2030».

Основоположною трансформацією у тексті-перекладі доктрини є адаптація. Це поняття трактується як операція з переважно прагматичною спрямованістю, орієнтована на відтворення стереотипів очікування носіїв мови-реципієнта та культурного контексту, що підкреслює її роль у забезпеченні функціональної релевантності перекладу (Бейкер, 2006:79). У межах тексту доктрини адаптації найчастіше зустрічаються під час перекладу інституційних структур та суспільно-політичних реалій. Так, англійська назва *"bank of savings"* перекладається як «ощадний банк», що є усталеною та зрозумілою назвою фінансового інституту в українському контексті. Переклад терміна *"debt noose"* як «борговий зашморг» є яскравою лексичною адаптацією, оскільки «зашморг» має виразне конотативне навантаження, що відповідає прагматиці доктрини. Аналогічна трансформація застосована до терміна *"mandatory retirement pension rate"*, що перекладений як «ставка обов'язкових пенсійних відрахувань», який є загальноприйнятим, але прагматично посиленням українським виразом. Ще одним прикладом може слугувати *"e-governance"*, який перекладено як «e-Врядування», що є кращим, більш адаптованим відповідником в межах української лексикологічної системи, ніж загальний англійський концепт. Насамкінець, термінологічне словосполучення *"policy briefs"* відтворено в доктрині як «аналітичні записки», що є усталеною назвою для цього жанру в українському науковому дискурсі.

Наступний спосіб – загальний еквівалент – передбачає використання усталеного, загальноприйнятого відповідника у мові перекладу, який не є точним буквальним відтворенням, але передає зміст без прагматичних чи культурних втрат. Прикладом такої трансформації є переклад терміна «good governance» як «розумне врядування». Схожим чином *"GDP per capita"* перекладено як «ВВП на одну особу», що є абсолютно

нейтральною і усталеною сполукою. Термін *"social and territorial cohesion"* відтворено як *«соціальна і територіальна згуртованість»*, що також є науково-технічною категорією. Аналогічними прикладами слугують: *"Key Performance Indicators"* – *«ключові показники ефективності»*, *"able-bodied human capital"* – *«працездатний людський капітал»*.

Перекладацька трансформація «перестановка», за Р. Беллом, – це зміна розташування мовних одиниць у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу (Белл, 1997:62). Ця трансформація є домінуючою для перекладу складових термінів, що мають чітку означально-номінативну частину. Сюди належать звичайні термінологічні одиниці: *"resource stress"* – *«дефіцит ресурсів»*, *"development bank"* – *«банк розвитку»*. Проте, нерідко перестановки під час перекладу зазнають індикатори (індекси) та багатокомпонентні терміни: *"Global Competitiveness Index"* – *«Індекс глобальної конкурентоспроможності»*, *"Human Development Index"* – *«Індекс людського розвитку»*, *"creative industry development"* – *«розвиток креативної економіки»*, *"intellectual property rights protection"* – *«захист прав інтелектуальної власності»*

Трансформація «калькування», яка була введена у XX столітті французьким мовознавцем Ш. Баллі, описує процес утворення мовних одиниць шляхом прямого відтворення структури й лексики іншомовного зразка, що дозволяє зберегти формальні кореляції між мовами (Баллі, 1965:25). Прикладом калькування є відтворення багатокомпонентних термінів *"equitable distribution of national wealth"* – *«справедливий розподіл національного багатства»* – *"single state register of pensioners"* відтворено виразом *«єдиний державний реєстр пенсіонерів»*, що уподібнює англійську синтаксичну структуру. Також шляхом цієї трансформації були утворені терміни: *"low-tech products"* – *«низькотехнологічна продукція»*, *"long-term planning"* – *«довгострокове планування»*, *"high added value"* – *«висока додана вартість»*, *"structural reforms"* – *«структурні реформи»*,

«*strategic forecasting*» – «*стратегічне прогнозування*». Трансформація калькування є необхідним фактором подальшої інтеграції терміносистеми збалансованого розвитку до світового науково-технічного дискурсу.

Запозичення – довготерміновий кумулятивний процес інтеграції іншомовних одиниць у структуру мови, що сприяє її функціонуванню, історичним трансформаціям і збагаченню словникового та граматичного репертуару (Даркін, 2014:118) – трапляється найрідше і здебільшого використовується для введення термінів, які не мають усталеного відповідника, або ж для збереження міжнародної упізнаваності. Прикладами використання цієї трансформації слугують такі терміни: "*clustering principle*" – «*класстерний принцип*», "*robotics*" – «*роботизація*». У окремих випадках запозичення зазнають також терміни, що містять аббревіатури. Наприклад, терміни "*SWOT-analysis*" та "*BSG-matrix*" відтворено як «*SWOT-аналіз*» та «*BSG-матриця*» відповідно саме з метою збереження упізнаваності. Запозичення сприяє гнучкості терміносистеми та її здатності швидко інтегрувати міжнародні інноваційні концепції.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що адаптація, загальний еквівалент, буквальний переклад, калькування та запозичення є ключовими стратегіями, які застосовуються з різною частотою залежно від семантичної складності термінів і прагматичного контексту. Аналіз доводить, що баланс між формальною точністю та функціональною відповідністю є критерієм успішного перекладу термінології збалансованого розвитку. Проведене дослідження може слугувати практичною опорою для перекладачів і редакторів, а подальші комплексні розвідки сприятимуть уніфікації термінології та підвищенню ефективності міжнародної комунікації у сфері збалансованого розвитку. Вони можуть бути спрямовані на аналіз міжнародних та міжгалузевих документів, а також кількісну обробку використання трансформацій у різних мовних парах. Перспективним також може бути дослідження ролі машинного перекладу й пост-редагування в

контексті термінологічної адекватності та розробка інструментів, які враховують специфічні трансформації для галузі.

Список використаних джерел

1. Карабан, В. І. (2004). *Переклад наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вінниця: Нова книга.
2. Bally, C. (1965). *Linguistique générale et linguistique française*. Bern: A. Francke AG Verlag Bern.
3. Bell, R. T. (1997). *Translation and Translating: Theory and Practice*. London: Longman Group UK Limited.
4. Daly, H. E. (1996). *Beyond growth: The economics of sustainable development*. Boston: Beacon Press.
5. Durkin, P. (2014). *Borrowed words: A history of loanwords in English*. Oxford University Press.
6. Febryanto, M. (2021). Analysis of translation techniques and quality of translated terms of mechanical engineering in accredited national journals. *PROJECT (Professional Journal of English Education)*, 4(1), 116–124.
7. Molina, L., & Hurtado Albir, A. (2004). Translation techniques revisited: A dynamic and functionalist approach. *Meta*, 47(4), 498–512.